

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ภาษาไทย

วรรณคดีและวรรณกรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

นางพองจันทร์ สุขยิ่ง
นางกัลยา สหชาติโกสัย
นางสาวศรียวรรณ ช้อยศิริ
ดร.ภาสกร พงษ์สิทธากร
นางสาวระวีวรรณ อินทรประพันธ์

ผู้ตรวจ

ดร.กฤษณา บุญเลี้ยง
ดร.ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ
นายจตุพร ตระกูลปาน

บรรณาธิการ

นายเอกรินทร์ สีมหาศาล

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๘

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวนพิมพ์ ๓๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-606-149-9

รหัสสินค้า ๒๒๑๑๐๑๑

AKSORN
www.aksorn.com

จัดพิมพ์และจำหน่ายทั่วประเทศโดย

บริษัท **อักษรรุ่งโรจน์ จำกัด**
142 ถนนตะนาว เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
โทร. 0 2622 2999 (อัตโนมัติ 20 คู่สาย)

พิมพ์ที่ : บริษัท **ไทยรับกล่า จำกัด** โทร. 0 2903 9101-6

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามมิให้ทำซ้ำ กัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา แสแกน จำลองมาจากฉบับ หรือแปลเป็นรูปแบบอื่น
ในวิธีการต่าง ๆ ทุกรูปแบบ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน และห้ามใช้หรือผลิตซ้ำส่วนใดส่วนหนึ่ง
เพื่อวัตถุประสงค์ในการฝึก พัฒนา เทคโนโลยีระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือระบบเทคโนโลยีอื่น ๆ

คำนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กำหนดให้ภาษาไทยเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว และเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย สามารถนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การใช้ภาษาไปใช้ติดต่อสื่อสารและเป็นเครื่องมือศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย ใช้ในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ เพื่อความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบธุรกิจ การงาน และดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข ใช้สำหรับการแสวงหาความรู้และประสบการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ การวิจารณ์ การสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เจริญก้าวหน้า นอกจากนี้ ยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี สุนทรียภาพ เป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์ และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

ทั้งนี้ หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ นี้ ทางคณะผู้เรียบเรียงได้ออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐานตัวชี้วัดระหว่างทางและ**ตัวชี้วัดปลายทาง** รวมทั้งมีกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ทุกท้ายหน่วยการเรียนรู้ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ เล่ม คือ

หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ครอบคลุมตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระที่ ๑ การอ่าน สาระที่ ๒ การเขียน สาระที่ ๓ การฟัง การดู และการพูด และสาระที่ ๔ หลักการใช้ภาษา

วรรณคดีและวรรณกรรม ครอบคลุมตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระที่ ๕ **วรรณคดีและวรรณกรรม** สำหรับเล่มวรรณคดีและวรรณกรรม มีการเน้นสีคำศัพท์ที่มีการอธิบายความหมายไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้เป็นสีฟ้า (■) และสีชมพู (■) ทั้งนี้ เพื่อให้คำศัพท์ ๒ คำ ที่อยู่ติดกันสามารถแยกคำได้ง่ายขึ้น

คณะผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย **วรรณคดีและวรรณกรรม** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้ จะเป็นสื่อการเรียนการสอนที่ช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มีคุณภาพ บรรลุตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ รวมถึงบรรลุสมรรถนะสำคัญตามที่กำหนดไว้

คณะผู้เรียบเรียง

สารบัญ

บทนำ

การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม

(๑)

ตอนที่ ๕

วรรณคดีและวรรณกรรม

๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

โคลงภาพพระราชนิพนธ์

๑

• โคลงประกอบภาพที่ ๑๐ ภาพพระสุริยโทยชาดคองช้าง	
ความเป็นมา	๒
ประวัติผู้แต่ง	๓
ลักษณะคำประพันธ์	๔
เรื่องย่อ	๔
เนื้อเรื่อง	๕
คำศัพท์	๗
การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๘
• โคลงประกอบภาพที่ ๕๖ ภาพพันท้ายนรสิงห์ถวายชีวิต	
ความเป็นมา	๑๐
ประวัติผู้แต่ง	๑๐
ลักษณะคำประพันธ์	๑๐
เรื่องย่อ	๑๑
เนื้อเรื่อง	๑๑
คำศัพท์	๑๒
การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๑๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

บทเสภาสามัคคีเสวก

๑๗

ความเป็นมา	๑๘
ประวัติผู้แต่ง	๑๙
ลักษณะคำประพันธ์	๑๙
เรื่องย่อ	๒๐

เนื้อเรื่อง	๒๑
คำศัพท์	๒๔
การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๒๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

ศิลาจารึกหลักที่ ๑

๓๓

ความเป็นมา	๓๔
ประวัติผู้แต่ง	๓๕
ลักษณะคำประพันธ์	๓๖
เรื่องย่อ	๔๐
เนื้อเรื่อง	๔๑
คำศัพท์	๔๖
การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๔๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนาทก

๕๕

ความเป็นมา	๕๖
ประวัติผู้แต่ง	๕๘
ลักษณะคำประพันธ์	๕๙
เรื่องย่อ	๖๑
เนื้อเรื่อง	๖๒
คำศัพท์	๖๙
การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๗๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

กาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง	๘๓	• โคลงสุภาษิตอศปกรณำ	
ความเป็นมา	๘๔	ความเป็นมา	๑๓๒
ประวัติผู้แต่ง	๘๔	ประวัติผู้แต่ง	๑๓๒
ลักษณะคำประพันธ์	๘๕	ลักษณะคำประพันธ์	๑๓๓
เรื่องย่อ	๘๖	เรื่องย่อ	๑๓๓
เนื้อเรื่อง	๘๖	เนื้อเรื่อง	๑๓๕
คำศัพท์	๙๑	คำศัพท์	๑๓๙
การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๙๖	การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๑๔๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

โคลงสุภาษิตพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๐๕	กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า	๑๔๔
ความเป็นมา	๑๐๖	ความเป็นมา	๑๔๕
• โคลงสุภาษิตโสฬสไตรยางค์		ประวัติผู้แต่ง	๑๔๕
ความเป็นมา	๑๐๗	ลักษณะคำประพันธ์	๑๔๗
ประวัติผู้แต่ง	๑๐๗	เรื่องย่อ	๑๔๗
ลักษณะคำประพันธ์	๑๐๗	เนื้อเรื่อง	๑๔๘
เรื่องย่อ	๑๐๘	คำศัพท์	๑๕๒
เนื้อเรื่อง	๑๐๙	การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๑๕๔
คำศัพท์	๑๑๕		
การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๑๑๖		
• โคลงสุภาษิตนฤทมนการ			
ความเป็นมา	๑๒๐	นิราศเมืองแกลง	๑๖๓
ประวัติผู้แต่ง	๑๒๐	ความเป็นมา	๑๖๔
ลักษณะคำประพันธ์	๑๒๐	ประวัติผู้แต่ง	๑๖๔
เรื่องย่อ	๑๒๑	ลักษณะคำประพันธ์	๑๖๖
เนื้อเรื่อง	๑๒๒	เรื่องย่อ	๑๖๖
คำศัพท์	๑๒๕	เนื้อเรื่อง	๑๖๗
การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๑๒๗	คำศัพท์	๑๗๓
		การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม	๑๗๕

บทเสริม	บทอาขยาน	๑๘๔

บรรณานุกรม	๑๘๙

บทนำ

การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม

วรรณคดีและวรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์อันล้ำค่า แสดงถึงภูมิปัญญาอันปราดเปรื่องของกวีที่ถ่ายทอดความรู้ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ความเข้าใจโลก เข้าใจชีวิต และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ผ่านความคิดหรือพฤติกรรมของตัวละคร สะท้อนภาพสังคม แสดงให้เห็นสัจธรรมและธรรมชาติของมนุษย์ การอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมจึงทำให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลิน ได้อรรรถรสจากถ้อยคำสำนวนโวหาร ท่วงทำนองการประพันธ์ และยังได้รับความรู้ ข้อคิด คติธรรม ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้ วรรณคดีและวรรณกรรมไทยจึงเป็นสมบัติอันล้ำค่า ควรแก่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

๑ ความหมายของวรรณคดีและวรรณกรรม

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ อธิบายความหมายของคำว่า วรรณคดีและวรรณกรรมไว้ว่า

วรรณคดี หมายถึง วรรณกรรมที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดี มีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ถึงขนาด เช่น พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน มัทนะพาธา สามก๊ก เสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน

วรรณกรรม หมายถึง งานหนังสือ งานประพันธ์ บทประพันธ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมของเสฐียรโกเศศ วรรณกรรมฝรั่งเศส วรรณกรรมประเภทสื่อสารมวลชน

จะเห็นว่า วรรณกรรมมีความหมายกว้างกว่า เพราะวรรณคดีทุกเรื่องนับว่าเป็นวรรณกรรม แต่วรรณคดีได้รับการยกย่องว่าแต่งดีและมีคุณค่า

คำว่า “วรรณคดี” มีขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๕๗ เมื่อมีการก่อตั้งวรรณคดีสโมสร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการแต่งหนังสือทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งนักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลายในสมัยนั้น ให้พิจารณาหนังสือที่แต่งขึ้นตั้งแต่มีวรรณกรรมเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกในสมัยสุโขทัย เพื่อพระราชทานรางวัลแก่ผู้แต่งหนังสือได้ดี และยกย่องให้เป็นวรรณคดีที่เป็นสมบัติอันมีค่าของชาติ ควรเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานไทย

หนังสือที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสร เช่น

- ลิลิตพระลอ เป็นยอดแห่งวรรณคดีประเภทลิลิต
- สมุทรโฆษคำฉันท์ เป็นยอดแห่งวรรณคดีประเภทฉันท์
- มหาชาติกลอนเทศน์ เป็นยอดแห่งวรรณคดีประเภทกาพย์
- ขุนช้างขุนแผน เป็นยอดแห่งวรรณคดีประเภทกลอนเสภา
- อิเหนา เป็นยอดแห่งวรรณคดีประเภทกลอนบทละครรำ

วรรณคดีที่นักเรียนจะได้ศึกษาในระดับชั้นนี้ แม้จะไม่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสร แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันว่า แต่งดี มีคุณค่าทางด้านเนื้อหา วรรณศิลป์ สังคม ตลอดจนข้อคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จึงคัดสรรมาให้ให้นักเรียนได้ศึกษา เช่น

- **บทเสภาสามัคคีเสวก** พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอน วิศวกรรมา กล่าวถึงความสำคัญของศิลปะ ส่วนตอน สามัคคีเสวก มุ่งสอนให้ข้าราชการสำนึกในบทบาทหน้าที่ เป็นแบบอย่างที่ดี และปฏิบัติตนให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างแท้จริง
- **รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบบนทก** พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ให้ข้อคิดเรื่องการแก้ปัญหาด้วยอารมณ์และความรุนแรงว่า เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้น ก่อนจะตัดสินใจแก้ปัญหา จึงควรใช้สติคิดให้ถี่ถ้วน เพื่อหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลเสียน้อยที่สุด

๒ คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม

หนังสือที่ได้รับการยกย่องเป็นวรรณคดีนั้น ต้องเป็นหนังสือที่แต่งดี กล่าวคือ มีศิลปะในการนำเสนอเรื่อง มีความงามของการใช้ถ้อยคำหรือที่เรียกว่า สุนทรียภาพ ทำให้ผู้อ่านได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลินจรดใจ สามารถยกระดับจิตใจ ไม่ชักนำไปสู่พฤติกรรมเลว

การอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมจึงควรพิจารณาองค์ประกอบของบทประพันธ์ ได้แก่ ความเป็นมาของเรื่อง ประวัติผู้แต่ง ลักษณะคำประพันธ์ เรื่องย่อ และตัวบทประพันธ์ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจบทประพันธ์ได้อย่างลึกซึ้ง และได้รับประโยชน์จากการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ คุณค่าด้านเนื้อหา

๑) **ได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น** ผู้อ่านจะได้รับความรู้เกี่ยวกับการอ่านวรรณคดี เช่น การอ่านศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทำให้เข้าใจพระราชประวัติของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช สภาพบ้านเมือง การปกครอง วัฒนธรรมประเพณี และการขยายอาณาเขตของกรุงสุโขทัย ดังบทประพันธ์

ศิลาจารึกหลักที่ ๑

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ : พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

...เมืองสุโขทัยนี้ มีสื่ปากประตูหลวง เที้ยรย้อมคนเสียดกัน เข้ามาดูท่านเผาเทียน
ท่านเล่นไฟ...

(สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๗)

๒) เกิดจินตนาการและพัฒนาความคิด

จินตนาการเป็นภาพที่เกิดขึ้นในใจของผู้อ่าน จากคำบรรยาย คำพรรณนา และคำอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบจนเห็นภาพได้ชัดเจน และมีคุณค่าที่สุดที่ได้รับจากการอ่าน เป็นจุดเริ่มต้นของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เช่น วรรณคดีเรื่อง พระอภัยมณี ผู้ประพันธ์กล่าวถึงม้านิลมังกรว่า มีลักษณะเขียวเป็นเพชร เกล็ดเป็นนิล ลั่นเป็นปาน ดังบทประพันธ์

พระอภัยมณี ตอน กำเนิดสุดสาคร

ผู้แต่ง : สุนทรภู่

พระนักสิทธิ์พิศดูเป็นครุพัก
เมื่อตัวเดียวเขียวกลายเป็นหลายพันธุ์
กินคนผู้บุปผาหน้าใบไม้
เขียวเป็นเพชรเกล็ดเป็นนิลลั่นเป็นปาน

หัวร่อคักรูปร่างมันช่างชั้น
กำลังมันมากนักเหมือนยักษ์มาร
มันทำได้หลายเล่ห์อายเดรัจฉาน
ถึงเอาขวานฟันฟาดไม่ขาดรอน

(กรมศิลปากร, ๒๕๒๙ก)

จากบทประพันธ์ ทำให้ผู้อ่านวรรณคดีเกิดจินตนาการ และเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะแขนงอื่น ๆ เช่น จิตรกรรม (ภาพเขียน) ประติมากรรม (งานปั้นและแกะสลัก) นาฏศิลป์ (การแสดงละครและฟ้อนรำ)

๓) พัฒนาจิตใจผู้อ่าน

วรรณคดีต่าง ๆ และวรรณกรรมปัจจุบันให้ข้อคิดคติธรรม อีกทั้งสอนให้ประพฤติดีประพฤติชอบ สร้างสรรค์จรดใจให้เกิดกำลังใจยามท้อแท้ ประกอบกับสามารถพัฒนาจิตใจ ยกระดับความรู้ ความคิด และสติปัญญาให้สูงขึ้น ดังบทประพันธ์

อิศรญาณภาษิต

ผู้ทรงนิพนธ์ : หม่อมเจ้าอิศรญาณ

.....
อันยศศักดิ์มิใช่เหล้าเมาแต่พอ
บ้างโลดเล่นเต็นรำทำเป็นเจ้า
ผีมันหลอกช่างผีตามที่มัน

.....
ถ้าเขายอเหมือนอย่างเงาให้เราค้น
เป็นไรเขาไม่จับผิดคิดดูชั้น
คนเหมือนกันหลอกกันเองกลัวเกรงนัก

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๘)

จากบทประพันธ์ ให้ข้อคิดว่า จิตใจของมนุษย์นั้นซับซ้อน ไม่แน่นอน การกระทำของผู้อื่นที่มีต่อเรา อาจไม่ใช่ความจริงไปเสียทั้งหมด เราต้องจำแนก แยกแยะให้ชัดเจน ไม่ควรหลงใหลกับสิ่งที่เป็นมายามากนัก เพราะอาจถูกหลอกลงได้

๒.๒ คุณค่าด้านวรรณศิลป์

วรรณศิลป์ในวรรณคดีและวรรณกรรมเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่า งานประพันธ์แต่ละเรื่องจะต้องคัดสรรคำประพันธ์ให้เหมาะสมกับผลงาน เพื่อสื่อความหมายและถ้อยคำที่ไพเราะ สละสลวย อันเป็นลักษณะเฉพาะของผู้ประพันธ์ที่จะทำให้ผู้อ่านเห็นภาพ เกิดความสะเทือนอารมณ์ และมีความรู้สึกคล้อยตาม หลักการวิเคราะห์วรรณศิลป์ มีดังนี้

๑) รสวรรณคดี

รสวรรณคดีเป็นรสที่บ่งบอกถึงสภาวะของอารมณ์ หากเปรียบกับอาหารที่มีรสต่าง ๆ เช่น เปรี้ยว เค็ม หวาน รสวรรณคดีก็เหมือนอาหารรสนั้น การอ่านวรรณคดี คือ การเสพอาหารทางใจ การรับรู้รสวรรณคดีด้วยใจ จึงเปรียบได้กับการรับรู้รสอาหารด้วยลิ้น

รสวรรณคดีไทย แบ่งออกได้ ๔ รส ดังนี้

๑.๑) เสาวرنจิ เป็นบทชมความงาม ไม่ว่าจะเป็นความงามของตัวละคร หรือความงามของสถานที่ เช่น ท้าวทศย์นต์ชมความงามของนางศกุนตลา ดังบทประพันธ์

ศกุนตลา

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ : พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

งามโอษฐ์ดั่งใบไม้อ่อน

งามกรดั่งลายเลขา

งามรูปเลอสรระขวัญฟ้า

งามยิ่งบุปผาแบ่งบาน

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๖๔)

จากบทประพันธ์ ทำให้ผู้อ่านจินตนาการถึงความงามของนางศกุนตลาได้ว่า งามยิ่งกว่าความงามของดอกไม้ที่แบ่งบาน

๑.๒) นารีปราโมทย์ เป็นบทที่แสดงความรักใคร่ หรือพูดจาโอ้อวมให้อีกฝ่ายเกิดความปลื้มปิติ หรือผูกพัน รักใคร่ เช่น นายนรินทรธิเบศร์คร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก ดังบทประพันธ์

นिरาคนรินทร

ผู้แต่ง : นรินทรธิเบศร์ (อิน)

เอียงอกเทออกอ้าง

อวดองค์ อรเอย

เมรุขุบสมุทรดินลง

เลขแต้ม

อากาศอักษารผอง

จารึก พอฤ

โหมแม่หลาดฟ้าแยม

อยู่ร้อนฤเห็น

(สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, ๒๕๔๙)

จากบทประพันธ์ ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงความรู้สึกของตัวละครที่มีต่อคนรักที่แสดงถึงความรักใคร่

๑.๓) พิโรธวาที เป็นบทแสดงความโกรธ ตัดพ้อ เหน็บแนม เสียดสี หรือแสดงถึงความเคียดแค้น เช่น ขุนแผนตัดพ้อนางพิม ดังบทประพันธ์

ขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง ได้นางแก้วกิริยา

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ : พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

นิจจาเข้าวันทองน้องพี่อา

พี่อำหนาเนื้อน้องได้ทุกแห่ง

นิจจาใจช่างกะไรมาแปลกแปลง

เอามือคลำแล้วยังแคลงอยู่คลบล้าย

(สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๖)

จากบทประพันธ์ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกของตัวละครขุนแผนที่มีการใช้ถ้อยคำตัดพ้อนางพิม

๑.๔) สัลลาปังคพิสัย เป็นบทที่แสดงการคร่ำครวญ โศกเศร้า เช่น นายนรินทรธิเบศร์คร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก ดังบทประพันธ์

นिरาคนรินทร

ผู้แต่ง : นรินทรธิเบศร์ (อิน)

ถึงตะนาวตระหนัาซ้ำ

สงสาร อรเอย

จรตึกโศกมานาน

เนิ่นช้า

เดินดงท่าทางละหาน

หิมเวศ

สารสิ่งทุกหย่อมหญ้า

ย่านน้ำลานาง

(สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๖)

จากบทประพันธ์ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกโศกเศร้าเกี่ยวกับการต้องจากคนรักของนายนรินทรธิเบศร์

๒) การใช้โวหาร โวหารที่ใช้ในการประพันธ์ มีดังนี้

๒.๑) บรรยายโวหาร คือ การเขียนบรรยายเหตุการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริงของสิ่งต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมา ดังบทประพันธ์

รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนทก

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ : พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ครั้นถึงซึ่งเชิงไกรลาส

คนธรรพ์เทวราชฤษี

ก็ชวนกันยางเยื้องจรัส

เข้าไปยังที่อัฒจันทร์

นทกก็ล้าเง้าให้

เมื่อจะไปก็จับหัวสั้น

สัพพอกหยอกเล่นเหมือนทุกวัน

สรวลสันต์เยาะเย้ยเฮฮา

(สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, ๒๕๔๘)

จากบทประพันธ์ บรรยายให้เห็นภาพนทกถูกเหล่าเทวดา ครุฑ และคนธรรพ์แก้งหยอกเย้าและหัวเราะเยาะเย้ยทุกวัน

๒.๒) พรรณนาโวหาร คือ การเล่ารายละเอียดของเรื่องราวเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพตามถ้อยคำของผู้ประพันธ์ ดังบทประพันธ์

ขุนช้างขุนแผน ตอน กำเนิดพลายงาม

ผู้แต่ง : สุนทรภู่	
ต้นแคคางกร่างกระทุ้มช่อมออก	ทั้งช่อดอกดูไสวเหมือนไม้เขียน
เจ้าพลายเพลिनเดินพลางตามทางเกวียน	ตลอดเลี่ยนลมเรื่อยเรื่อยเรื่อยมา
(สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, ๒๕๔๘)	

จากบทประพันธ์ พรรณนาถึงเรื่องราวขณะที่พลายงามเดินทางกลางป่า เพื่อไปพบนางทองประศรี พรรณนาถึงความงามของต้นแค คาง กร่าง กระทุ้ม และพฤติกรรม โดยผู้ประพันธ์เลือกใช้กิริยาอาการ และคุณสมบัติเปรียบเทียบเพื่อสร้างอรรถรส

๒.๓) เทศนาโวหาร คือ โวหารที่มุ่งในการสั่งสอน ชักจูงจิตใจผู้อ่านให้คล้อยตามดังบทประพันธ์

พระอภัยมณี ตอน สุตสาครเข้าเมืองการะเวก

ผู้แต่ง : สุนทรภู่	
แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์	มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด	ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน
(สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, ๒๕๔๘)	

จากบทประพันธ์ เป็นตอนที่พระฤๅษีสอนสุตสาครว่า อย่าไว้ใจใครง่าย ๆ เพราะจิตใจมนุษย์นั้นยากแท้หยั่งถึง แม้เถาวัลย์ที่คดเคี้ยว ก็ไม่คดเท่าใจคน

๒.๔) สาธกโวหาร คือ โวหารที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความชัดเจนด้วยการยกตัวอย่างประกอบ เพื่ออธิบาย สนับสนุนความคิดเห็นให้ผู้อ่านเข้าใจและเกิดความเชื่อถือ ดังบทประพันธ์

สามก๊ก

ผู้แต่ง : เจ้าพระยาพระคลัง (หน)	
...อำนาจความสัตย์เป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ไม่เพียงแต่จับหัวใจคน แม้แต่สัตว์ก็ยังมี	
ความรู้สึกในความสัตย์ซื่อ เมื่อกวนอูตายแล้ว ม้าของกวนอูก็ไม่ยอมกินหญ้า กินน้ำ และตาย	
ตามเจ้าของไปในไม่ช้า ไม่ยอมให้หลังของมันสัมผัสกับผู้อื่นนอกจากนายของมัน...	
(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), ๒๕๖๖)	

จากบทประพันธ์ ผู้ประพันธ์ต้องการอธิบายว่า อำนาจของความสัตย์เป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ บุคคลที่ตั้งอยู่ในความสัตย์ถือเป็นผู้ประเสริฐ ย่อมเกิดสิริมงคลแก่ตนเอง และเป็นที่น่าับถือของบุคคลทั่วไป ไม่เพียงแต่จับใจคน แม้แต่สัตว์ก็ยังมีความรู้สึกต่อความซื่อสัตย์

๒.๕) อุปมาโวหาร คือ โวหารเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้คล้ายหรือเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น มักมีคำว่า *เปรียบ ประดุจ ดุจ ดัง เหมือน ราวกับ เล่ห์ เพียง* เพียง ดังบทประพันธ์

ภาพยัณฑ์เรือ

ผู้ทรงพระนิพนธ์ : เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศ	
สุวรรณหงส์ทรงพู่ห้อย	งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
เพียบหงส์ทรงพรหมินทร์	ลีนลาคเลื่อนเตือนตาชม
(สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, ๒๕๔๘)	

จากบทประพันธ์ เป็นการใช้โวหารเปรียบเทียบเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ที่ลอยลำอยู่ในแม่น้ำว่างามเหมือนหงส์ซึ่งเป็นพาหนะของพระพรหม

๓) การใช้ภาพพจน์ คือ การใช้สำนวนเพื่อสร้างภาพในใจผู้อ่านให้ชัดเจนตรงกับความคิด ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ ประเภทของภาพพจน์ มีดังนี้

๓.๑) อุปมา คือ การเปรียบสิ่งหนึ่งให้คล้ายหรือเหมือนกับสิ่งหนึ่ง ดังบทประพันธ์

บทเสภาสามัคคีเสวก

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ : พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	
ควรนี้กว่าบรรดาข้าพระบาท	ล้วนเป็นราชบริพารพระทรงศรี
เหมือนลูกเรืออยู่ในกลางหว่างวารี	จำต้องมีมิตรจิตสนิทกัน
(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๐๒)	

จากบทประพันธ์ เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าข้าราชการเปรียบเสมือนลูกเรือ การที่เรือจะเคลื่อนที่ไปข้างหน้าได้ ต้องอาศัยความสามัคคีของลูกเรือบนเรือลำนั้น

๓.๒) อุปลักษณ์ คือ การเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งมักใช้คำว่า *เป็น คือ* ในการเปรียบ ดังบทประพันธ์

แผ่นดินคือมารดา

ผู้แต่ง : ไพบรินทร์ ขาวงาม	
ธรณีนปธานีแก่เรานัก	พร้อมจะให้ลูกรักได้พักผ่อน
ใจแผ่นดินคือมารดาผู้อาทร	ให้ลูกหนุนตักนอนไปจนตาย
(ไพบรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๓๙)	

จากบทประพันธ์ กล่าวถึง ความปรานีของแผ่นดินที่มีต่อมนุษย์และเปรียบว่าแผ่นดิน คือ มารดาของมนุษย์ ให้นมนุษย์ได้อยู่อาศัย

๓.๓) **อติพจน์** คือ การใช้ถ้อยคำเพื่อกล่าวเกินจริง ดังบทประพันธ์

นิราศนรินทร์คำโคลง

ผู้แต่ง : นรินทร์ธิเบศร์ (อิน)

โคมควรจักฝากฟ้า	ฤติน ดีฤ
เกรงเทพให้ธรณินทร์	ลอบกล้ำ
ฝากลมเลื่อนโคมบิน	บนเล่า นะแม่
ลมจะชายชักช้า	ชอกเนื้อเรียมสวงวน

(สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, ๒๕๕๙)

จากบทประพันธ์ เป็นการเลือกสรรถ้อยคำเพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ ความรู้สึก คล้อยตามผู้ประพันธ์ ถึงความรักและความห่วงหาที่มีต่อนางอันเป็นที่รัก เมื่อนำนางไปฝากกับฟ้า ฝากกับดิน ฝากกับเทวดา หวังเกรงจะถูกลอบเซยชม แม้จะฝากกับลมก็เกรงว่า ลมจะพัดผิวกายของนางให้ชอกช้า ซึ่งในความเป็นจริงสิ่งที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึงย่อมเป็นไปได้

๓.๔) **บุคคลวัตหรือบุคลาธิษฐาน** คือ การสมมติให้สิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจมีการกระทำ และความรู้สึกนึกคิดอย่างมนุษย์ ดังบทประพันธ์

วาริตรียางค์

ผู้แต่ง : เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

เพชรน้ำค้างค้างหล่นบนพรหมญา	เย็นหยาดฟ้ามาฝนทองวันใหม่
เคล้าเคลียหยอกดอกหญ้าอย่างอาลัย	เมื่อแฉกดาวใบไฟไหวะวัน

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๓๐)

จากบทประพันธ์ น้ำค้างแสดงกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ คือ แสดงอาการ “หลง” คือ ไม่ยอมหยดลงจากต้นหญ้า เฝ้ามแต่เคล้าเคลียและหยอกกับดอกหญ้าด้วยความอาลัยจนเข้า

๓.๕) **สัทพจน์** คือ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ โดยใช้ตัวอักษรสะกดให้ออกเสียง คล้ายกับเสียงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือเป็นที่ได้ยินกันโดยทั่วไป ดังบทประพันธ์

โคลงนิราศสุพรรณ

ผู้แต่ง : สุนทรภู่

เกือบรุ่งฟุ้งกลิ่นเกลี้ยง	เพียงสุคน
หึ่งหึ่งฟุ้งเวียรวล	ว่อนเกล้า
มาลีคลี่ลิบบน	บานกลิ่น รรินเอย
ยิ่งรุ่งฟุ้งหอมเร้า	เร่งให้ ใจเจริญ

(กรมศิลปากร, ๒๕๑๐)

จากบทประพันธ์ มีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ คือ เสียงบินของผึ้งว่า มีเสียงดัง “หึ่งหึ่ง” ซึ่งเป็นการใช้ภาษาในการสร้างภาพและเสียงให้แก่ผู้อ่านอย่างชัดเจน

๔) การสรรคำ

การสรรคำ คือ การเลือกใช้คำให้สื่อความคิด ความเข้าใจ ความรู้สึก และอารมณ์ ให้เหมาะสมกับบริบทของเรื่องที่จะถ่ายทอด โดยคำนึงถึงความงามด้านเสียงของถ้อยคำเป็นสำคัญ กลวิธีในการสรรคำ มีดังนี้

๔.๑) **การเล่นเสียง** เป็นการสรรคำที่ทำให้เกิดท่วงทำนองที่ไพเราะ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นเสียงอักษร การเล่นเสียงสระ และการเล่นเสียงวรรณยุกต์ ดังบทประพันธ์

โคลงอักษรสามหมู่

ผู้แต่ง : พระศรีมโหสถ

เสนาสุสุสุ	ศรแฝลง
ยิงค่ายหลายเมืองแยง	แย่งแย่ง
รุกรันร่นรณแรง	ฤทธิ์รีบ
ลวงล้วงล้วงวังแว้ง	รวบเร้าเอามา

(กรมศิลปากร, ๒๕๐๒)

(๑) **การเล่นเสียงอักษร** เป็นการใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะเดียวกันหลาย ๆ พยางค์ติดกัน เช่น เส-สุ-สุ-สุ-ศร รุก-รัน-ร่น-รณ-แรง-ฤทธิ์-รีบ

(๒) **การเล่นเสียงสระ** เป็นการใช้คำที่มีเสียงสระตรงกัน ถ้ามีตัวสะกดก็ต้องเป็นตัวสะกดในมาตราเดียวกัน เช่น สุ-สุ-สุ แยก-แย่ง-แย่ง ลวง-ล้วง-ล้วง

(๓) **การเล่นเสียงวรรณยุกต์** เสียงวรรณยุกต์เป็นข้อกำหนดที่บังคับใช้ในการแต่งคำประพันธ์บางประเภท เช่น โคลงหรือกลบท เป็นการไล่ระดับเสียงเป็นชุด เช่น สุ-สุ-สุ (เสียง จัตวา-เอก-โท) แยก-แย่ง-แย่ง (เสียงสามัญ-โท-ตรี)

๔.๒) **การเล่นคำ** เป็นความไพเราะของบทประพันธ์ที่เกิดจากการเลือกใช้ถ้อยคำเป็นพิเศษ การเล่นคำแบ่งออกเป็น การซ้ำคำและการหลกคำ

(๑) **การซ้ำคำ** เป็นการกล่าวซ้ำ ๆ ในคำเดิม เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำ และย้าให้ ความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น คำว่า “สุด” ในร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี ตอนพระนางมัทรี รำพันด้วยความเศร้าโศก ลั่นห้วง เมื่อเที่ยวตามหาสองกุมารแล้วไม่พบ ดังบทประพันธ์

มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี

ผู้แต่ง : เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

สุดสายนัยนาที่แม่จะตามไปเลี้ยงแล **สุด**โสดแล้วที่แม่จะขับทราบฟังสำเนียง **สุด**สุรเสียงที่แม่จะรำเรียกพิไรร้อง **สุด**ผีเฝ้าที่แม่จะเฝ้าอย่างยอกลงเหยียบดิน เป็น**สุด**สิ้น**สุด**ปัญญา **สุด**หา**สุด**ค้นเห็น**สุด**คิด

(สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๖)

จากบทประพันธ์ แสดงให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูก โดยใช้คำว่า “สุด” กล่าวซ้ำเพื่อเน้นความรู้สึกของตัวละคร

(๒) การหลากคำ เป็นการใช้คำที่มีความหมายเหมือนกันหรือคำไวพจน์ ในบทประพันธ์เดียวกัน เช่น ช้าง ใช้ สาร คช ชาธาร ดังบทประพันธ์

โคลงภาพพระราชพงสาวดาร รูปภาพที่ ๑๐ ภาพพระสุริยอัยยชาดคอช้าง

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ : พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

“สารทรงชวดเซผัน

“เตลงขับคชไล่ไล่

หลังแล่น เติลิตแฮ”

หวิตท้ายคชาธาร”

(กรมศิลปากร, ๒๕๕๐)

จากบทประพันธ์ แสดงให้เห็นถึงการเลือกใช้คำที่มีความหมายเหมือนกัน คือ ช้าง

๒.๓ คุณค่าด้านสังคม

คุณค่าของวรรณคดีด้านสังคม แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) คุณค่าด้านนามธรรม เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ แต่สัมผัสได้ด้วยความรู้สึก เช่น ความดี ความชั่ว ค่านิยม จริยธรรมของคนในสังคม ดังบทประพันธ์

บทละครพูดค่างลอน เรื่อง พระร่วง

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ : พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับอย่างดีเลิศ

ตามมีและตามเกิด ให้เฟลิดเฟลินกายากว่าจะกลับ

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๘)

จากบทประพันธ์ แสดงให้เห็นวัฒนธรรมการต้อนรับแขกของคนไทยที่เต็มใจต้อนรับแขกด้วยของที่ดีที่สุด ให้ความสำคัญจนกว่าแขกจะเดินทางกลับ

๒) คุณค่าด้านรูปธรรม เป็นสิ่งที่จับต้องมองเห็นได้ สัมผัสด้วยกายได้ เช่น สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต การแต่งกาย การก่อสร้างทางวัตถุ ดังบทประพันธ์

บทละครเรื่อง อิเหนา

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ : พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บัดนั้น

ครั้นรู้ข่าวเข้าศึกไม่ไวใจ

พวกผู้หญิงวิงวาทสาแสรกคาน

เอาผ้าคาดอกมันพันพัว

ฝูงคนชนบทน้อยใหญ่

บ้านช่องของใครก็ผ่อนคร้ว

ลนลานแบ่งเสปียงไว้ให้ผิว

เตรียมตัวเก็บของใส่หีบคอง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, ๒๕๕๓)

(๑๐)

จากบทประพันธ์ สะท้อนให้เห็นสภาพวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยก่อน เมื่อเกิดศึกสงคราม จะเกิดความสับสน วุ่นวาย และตื่นตระหนก ผู้คนต่างเตรียมตัวหลบหนีเข้าศึก ซึ่งผู้ชายเป็นเพศที่แข็งแกร่งกว่า จะต้องคอยปกป้องครอบครัว ในขณะที่ผู้หญิงมีหน้าที่ในการเตรียมเสบียง ขนย้าย ข้าวของต่าง ๆ และยังสะท้อนให้เห็นถึงความรัก ความผูกพัน สายใยของครอบครัวที่คอยช่วยเหลือดูแลกัน

๒.๔ ข้อคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

วรรณคดีและวรรณกรรมนอกจากจะให้ความบันเทิงเป็นหลักแล้ว ยังแฝงไปด้วยคติธรรม คำสอน และข้อคิดต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ประพันธ์นำเสนอผ่านฉาก ตัวละคร หรือองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ ของเรื่อง โดยผู้อ่านจะรู้สึกว่าการสั่งถูกสอนโดยตรง เนื่องจากผู้ประพันธ์มีกลวิธีการนำเสนอที่น่าติดตาม ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตาม วรรณคดีและวรรณกรรมแต่ละเรื่องมักแฝงข้อคิดต่าง ๆ ที่ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น

๑) ด้านการศึกษา ในวรรณคดีหลายเรื่องมักสอดแทรกค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา กล่าวคือ ชีให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการศึกษาเล่าเรียน ดังบทประพันธ์

ขุนช้างขุนแผน ตอน กำเนิดพลายงาม

ผู้แต่ง : สุนทรภู่

ลูกผู้ชายลายมือนั้นคือยศ

แล้วพาลูกออกมาช้างท่าเกรวียน

เจ้าบอดส่ำท่าทำสมาธิมียน

จะจากเจียนใจขาดอนาถใจ

(สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, ๒๕๔๘)

จากบทประพันธ์ กล่าวถึงคำสอนของนางวันทองที่สอนพลายงามว่าให้ความสำคัญและขยันหมั่นเพียรต่อการศึกษาเล่าเรียน

๒) ด้านการทำงาน ในวรรณคดีและวรรณกรรมหลายเรื่องจะสอนให้รู้จักการทำงาน หรือหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ เช่น ในบทละครเรื่อง รามเกียรติ์ มีคำสอนเกี่ยวกับเรื่องการทำงานสำหรับผู้ที่มีอาชีพรับราชการว่า ควรปฏิบัติตนอย่างไร ดังบทประพันธ์

รามเกียรติ์ ตอน พาลีสอนน้อง

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ : พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

อย่าแต่งตัวหมายอวดพระทรงชัย

หมอบเฝ้าอย่าก้มอย่าเงยหางาย

ที่ในพระโรงรอนา

อย่าเตร่ตร่ายเหลือบแลซ้ายขวา

(กรมศิลปากร, ๒๕๒๗)

จากบทประพันธ์ สะท้อนให้เห็นว่า ในฐานะข้าราชการรับใช้ เมื่อจะเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน หรือพบผู้ใหญ่ต้องแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ตลอดจนรู้จักสำรวมกิริยา

(๑๑)

๓

หลักการวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม

การอ่านวรรณคดีเพื่อให้ได้รับประโยชน์มากที่สุด ผู้อ่านจะต้องรู้จักวิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม ซึ่งหลักการวิเคราะห์ มีดังนี้

๓.๑ การวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหา

ผู้อ่านต้องอ่านเนื้อหาสาระให้เข้าใจตลอดเรื่อง โดยศึกษาตั้งแต่ที่มาของเรื่อง ประวัติผู้แต่ง คำศัพท์ สำนวนโวหาร โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา แก่นของเรื่อง หรือเจตนาของผู้แต่งว่าต้องการสื่อสารอะไรให้แก่ผู้อ่าน และผู้อ่านสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร เช่น บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง เนื้อหากล่าวว่า แม้พระสังข์จะเอารูปเงาะเข้าสวมไว้ และคนทั่วไปมองว่าพระสังข์เป็นเงาะป่า น้าหัวเราะเยาะ แต่นางรจนากลับมองเห็นสิ่งที่อยู่ภายในว่าเป็นคนดี มีน้ำใจ มีคุณธรรม มีความสามารถ และฉลาดหลักแหลม นางรจนาจึงเลือกคนที่รูปลักษณะภายนอกไม่งดงาม แต่ภายในเปี่ยมไปด้วยความสามารถ แม้จะถูกไล่ไปอยู่ที่กระท่อมปลายนา แต่นางก็มีความสุขเมื่อได้อยู่กับคนที่ตนรัก บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง จึงให้ข้อคิดว่า อย่ามองคนที่เปลือกนอก

๓.๒ การวิเคราะห์คุณค่าด้านวรรณศิลป์

๑) **รสคำ** พิจารณาได้จากการเลือกสรรคำ เพื่อให้เกิดเสียงเสนาะที่สร้างอารมณ์ความรู้สึก และบรรยากาศ ดังบทประพันธ์

คำหยาด

ผู้แต่ง : เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ไผ่ซออ้อเอียดเปียดอออด

อออดแอตแอตอออดยอไดไกว

ลมลอดไล่เลี้ยวเรียวไผ่

แพใบไล้น้ำลาล่าคลอง

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๒๖)

จากบทประพันธ์ รสคำ คือ การเลือกสรรคำมาใช้ให้เกิดภาพและเสียง เห็นภาพต้นไผ่ที่เปียดกันจนเกิดเสียงอออด ดังคำว่า “ไผ่ซออ้อเอียดเปียดอออด” และได้ยินเสียงต้นไผ่ที่เปียดกันยามลมพัด ทำให้ได้ยินเสียง “อออดแอตแอตอออด” ซึ่งเป็นการเลียนเสียงธรรมชาติหรือสัทพจน์ นอกจากนี้ บทประพันธ์ยังไพเราะด้วยเสียงสัมผัส ทั้งสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร เช่น สัมผัสสระ ซอ-อ้อ เอียด-เปียด สัมผัสอักษร อ้อ-เอียด-อออด

๒) **รสความ** พิจารณาได้จากการใช้คำที่มีความหมายลึกซึ้ง โดยการใช้โวหารต่าง ๆ เช่น การเปรียบเทียบหรือการกล่าวเกินจริง ตลอดจนการใช้สัญลักษณ์ที่มุ่งให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึก มากกว่าการรับทราบข้อเท็จจริง ดังบทประพันธ์

ขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนแผนบอกกล่าว

ผู้แต่ง : ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

เมื่อแรกเชื่อว่าเนื้อทักทิมแท้

กาลลงว่าหงส์ให้ปลงใจ

มาแปรเป็นพลอยหุงไปเสียได้

ด้วยมิได้ดูทองน่แต่ก่อนมา

(กรมศิลปากร, ๒๕๑๓)

จากบทประพันธ์ เป็นเนื้อความตอนที่ขุนแผนบิราษหรือต่อว่านางวันทอง ซึ่งมีความโดดเด่นในการใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงความหมายเปรียบเทียบ และต้องอาศัยการตีความจากผู้อ่าน เช่น ทักทิมเป็นอัญมณีสีแดงที่มีราคาสูง มีค่ามาก ส่วนพลอยหุง คือ พลอยที่ทำเทียมขึ้นมา จึงมีราคาถูก ส่วนกาและหงส์เป็นสัตว์ที่ต่างสายพันธุ์กันและถูกให้ค่าต่างกัน ทั้งสองสิ่งจึงนำมาใช้เปรียบเทียบกับค่าของคน ดังที่ขุนแผนบิราษนางวันทองว่าประพัตติตนไม่เหมาะสม เปรียบได้กับของไม่มีค่าหรือสัตว์ที่ปราศจากความงาม

๓.๓ การวิเคราะห์คุณค่าด้านสังคม

วรรณคดีและวรรณกรรม มักจะสอดแทรกความรู้ สะท้อนวัฒนธรรม สภาพวิถีชีวิต ความคิด ค่านิยม ความเชื่อของผู้คนในสมัยที่แต่ง ผู้อ่านจะต้องอ่านโดยพิจารณาว่า ได้รับความรู้เรื่องใดบ้าง และได้เห็นสภาพวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ที่แฝงอยู่ในงานประพันธ์อย่างไร เพื่อเข้าใจในบริบททางสังคม

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑) **พิจารณาข้อคิด** การอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมทุกเรื่อง ผู้อ่านจะได้รับข้อคิดที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับวัยและประสบการณ์ของผู้อ่าน ซึ่งผู้อ่านจะต้องพิจารณาว่าเป็นข้อคิดในเรื่องใด และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร เพื่อเข้าใจสังคมในแง่มุมต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านวรรณคดี

๒) **นำไปใช้** เมื่อพิจารณาข้อคิดที่ได้จากการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมแล้วว่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม จึงควรน้อมนำข้อคิดที่ได้มาประพฤติปฏิบัติ โดยเริ่มที่ตนเองก่อน จากนั้นจึงขยายไปสู่บุคคลอื่น

การอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้อ่าน เมื่อผู้อ่านพิจารณาคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมครบรอบด้าน ทั้งด้านเนื้อหา ด้านวรรณศิลป์ ด้านสังคม และการนำข้อคิดไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน วรรณคดีหรือวรรณกรรมบางเรื่องอาจจะให้คุณค่าไม่ครบตามที่ผู้อ่านคาดหวัง แต่การอ่านอย่างพินิจพิเคราะห์เป็นการฝึกกระบวนการคิดได้ดียิ่งวิธีหนึ่ง การวิเคราะห์ของผู้อ่านแต่ละคนอาจไม่เหมือนกัน เพราะมีความแตกต่างกันด้านความรู้ ความเข้าใจ เพศ และวัย แต่ผู้อ่านจะเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น หากผู้อ่านแต่ละคนได้มาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน